

Polemika

Pomisleki prekmurskega recenzenta

Obsojam razlago: „spodoben — sposoben“. Ugovarjata mi zopet dve dejstvi v tekstu: mlajši = otroci se povekšavajo — spodobno živini (64). Sposobno živini? Ali: k angelom i k nebeskim svecem spodobnejši postaneš (če boš pel!) „ponizno“ čedno i v modrousti (50). Menda pač ne „sposobnejši“.

In če vzamemo analogno, bi bilo po Novaku: spodobnost-sposobnost. Torej bi ustvaril Bog človeka na „svojo lastno sposobnost“. Tedaj ne bi imelo prav sveto pismo, ki govori: „Naredimo človeka po svoji podobi in sličnosti!“

Vsakovačka — raznovrstna... je prav in ni. Za pomen v tekstu: „i kak so skončali vsa kovačka poleg Gospodnove pravde (39)“ — ne bo. To mi potrjuje že M. Kūzmič, ki je zapisal: „I gda so spunili vsa: Et ut perfecerunt omnia, reversi sunt in Galilaeam.“ (Luc., II. 39.) — Toda Štefan Kūzmič je prevajal iz grških virov —, bi mi utegnil s klicajem odgovoriti N. Zato naj napišem še, kako je v grškem izvirniku: „*Καὶ ὡς ἐτέλεσαν πάντα (= vse) τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν*“...

(Evangelia quattuor Graece et Latine Torino Societā Editrice Internazionale 1931. — Luc. II. 39) N. tudi ni vzel v račun, da so nekateri prekmurski izrazi na zunaj zelo slični knjižnim, a pomenijo vse kaj drugega, n. pr. „prišestni“. Tu bi bilo vsekakor treba omeniti, da pomeni ta izraz književno „prihodnji, bodoč“. Naj utemeljim: „Novine“ pod črto: „Novine izhajajo vsak četrtek za prišestno nedeljo.“ — O tem je menil lani blejski kaplan, da je prešestno, ali po Novakovo prešušno. Glede te svoje opombe o mojem posrednem poučevanju, opremljene z ?, lahko N. pogleda Plet. pod „prešuštovati... prešestovati“. Zapisal sem pač obliko, ki mi je prišla takrat slučajno na misel, ne da bi imel tudi najmanjši namen, poučevati Novaka.

V vsej moji oceni je videl Novak le „zamah“ po sebi. Morda zato, ker sem povedal resnico — kar sem tudi tukaj utemeljil z nekaterimi primeri. Drugega namena pa tudi nisem imel, kot to, da bi povedal le svoje mnenje. — N. pa pravi, da „ostanejo zanj prej ko slej odločilne ocene... Dr. A. Pavla in I. Jelka.“ — No, ste slišali? Drugi pa mir! kaj boste še vi mazali papir, kvarili peresa in kradli Bogu čas s kritikami? Logar torej tudi ne pride v poštev; menda zato ne, ker je zapisal med drugim še: „Drugi del Uvoda govori o prekmurski književnosti; ta članek je malenkostno spremenjen izšel v zborniku Slovenska krajina“, — in še manj A. Debeljak, ki ga je v Novinah (12. 7. 36) gospod „-ak“ enostavno odklonil, češ, da navaja „le dozdevne pomanjkljivosti“ — stari Novakov izgovor. Sumnjo, da je bil odklonitelj avtor sam, mi poleg šifre -ak vzbujajo še neredki klicaji zmagoslavnega odgovora, n. pr.: „zadnji (Debeljak namreč) imenuje varüst(ü)vanje pesem (!) za slovo od umirajočega (!)“ (ibid.) — kaj pa šele jaz, ki sem samo „zamaheval“!

Baša, Kranjec! — Ne mislim se opravičevati zaradi N. pritožbe, da Bašo na račun Kranjca preveč povzdiguje — nisem namreč dejal, da v Prekm. pesmih — pač pa omenim v razumevanje in utemeljitev nadaljnega N. nedavno pisanje v Času (Č, 5—6, 36—37.), kjer končuje svoja izvajanja, o katerih meji na ozkogledóšt bi lahko človek resno podvomil; tako-le: „Da pa dela Kranjec to (namreč, ker je subjektiven predvsem in ker „sugerira“ braveu sodbo, ker stilno propada in se ponavlja) v škodo umetniški vrednosti svojih del... to dokažejo zgoraj navedeni primeri“ —.

Novak ima pri leposlovju metodo Cankarjevih ocenjevalcev. Umetnino ocenjuje po rubrikah in poglavjih — spomni naj se tistega gospoda, ki je spraševal kmetico o čednostnem življenju petelina in čistosti pute, ko je jajca na trgu pil. (Cankar).

V utemeljitev „rubrik“ in „malenkostnega gledanja“ le nekaj: ... „S poletnim večerom se pričena povest“... Šele v šestem poglavju pritegne zopet naravo z opisom jeseni“... (Č, 189). Glavno je torej, kje, kedaj, v katerem poglavju govori pisatelj o enem ali drugem, ne pa, kako to stori, niti kakšen pomen ima to v celotnem delu.

N. očita Kranjcu kakor predniki njegovega nazora Cankarju, da se ponavlja, a ne pomisli pri tem, da dela iste stvari tudi sam, seveda ne v romanih in povestih — in, mislim, da je huje, ponavljati se v znanstvenih delih kakor pa v slovstvu. N. hoče delati in tudi v resnici dela, a pozablja, da nikakor ni dovolj, če spremeni svojemu razpravljanju le naslov, ali če govori o isti stvari in približno enako na različnih mestih. O tem priča tudi že zgoraj omenjeno Logarjevo mnenje in Novakovo pisanje (IPK 10, SK 34).

Omenjeno N. oceno Kranjca v Času sem navedel ne toliko zavoljo očitka meni, kolikor zavoljo tega, ker so njegovo pisanje o Kranjcu Novine še bolj enostransko razumele. Med drugim namreč pišejo 14. 3. 37. tako-le: *Kranjec Miška pisarije ocenjene*. V resnom, globoko znanstvenom mesečniku „Čas-i“ je oceno pripovedi *Kranjec Miška* prof. g. Vilko Novak. Stvarno, pravično, mirno dokaže g. N., da g. Kranjec v svojih pripovedkah ne opisuje našega človeka, nego sebe, da da izraza boljševiskomi mišljenji, brezbožnosti i da njegova dela so vsikdar slabejša. Dobra stran je jedino ta, da je po njem prišo naš človek med vrste slovenskih pisatelov.“

Tako „Novine“, ki morda mislijo, da je N. pisanje „stvarno pravično“, če je izšlo v „globoko znanstvenom mesečniku“. — List še ni nesporno spričevalo za prispevke. — In končno? Tako hudo pa še N. ni povedal, kot so razumeli gospodje okrog Novin, da „je dobra stran jedino ta, da je po njem (Kranjcu) prišo naš človek med vrste slovenskih pisatelov“. Zадnje so priznale Novine le mimogrede, a pomislile niso, da so poudarile s tem veliko vrednost Kranjca za Prekmurje. Kajti, če Kranjec res ne bi imel nobene druge vrednosti, že to, da je privedel prekmursko zemljo v slov. knjiž. slovstvo, odtehta njih besedavljenje — in mu ni treba povrh še odlike razvlečenosti, ki mu jo N. tudi priznava. Če bi Kranjec poslušal le N. in Novine, bi pisal menda samo o običajih, ženitvah, vražah — in tedaj bi res ugajal vsem „v svojih pripovedkah“. Tedaj gotovo ne bi dokazoval še Mentor N. „stvarnosti in pravičnosti“. Morda pa je to v skladu „z dosedanjim načinom naše kritike“, kdo ve?

Po kopici lepih načrtov in nalog (kako so slovenski pripovedniki gledali zemljo... kakšen pomen ima pokrajina v njihovem delu — literarni zemljevid: O! tega so naredili že pred enim letom učenci prof. Bunca) skuša nakazati Novak, kako so posamezne slovenske pokrajine zastopane v delu naših pisateljev“. Pomenljivo pa je, da ima pri sedmih straneh za Kranjca le dobre tri vrstice: „Prvi domačin pripovednik Miško Kranjec odkriva v svojih dosedanjih delih poleg družabnih okoliščin prekmurskega življenja tudi značilnost pokrajine same, tako zlasti v povestih „Težaki“, „Življenje“ in novelah (Me, 24—225) — dočim je dal Lovrenčiču dvakrat več besed. Lepa je ta! Pri svojih skopih besedah je kar zamolčal „Pesem ceste“, kateri priznava v Času kljub svoji rezerviranosti, da poudarja „pokrajinsko sliko z Lendavo, z opisom madžarske vasi „Lakoša“... kazanje fev-

dalnih vplivov na kmeta v začetku romana, kjer naznači (pisatelj) značaj zemlje in ljudstva" (Č, 192), kakor tudi „Os življenja“, o kateri se je treba vprašati, ali je res tako malo prekmurska — in „Zalesje se prebuja“, ki mu je po N. „krajevno ozadje le slučajno“ (Č, 195). Toda N. ni upošteval, da so zmožne take malenkostne politične problematike, „ki ni vredna romana“ (Č, 196), le ozke prekmurske razmere — in že to je povod nujnosti dogajanja „Zalesja“ v Slov. krajini. Če bi pri takem N. ravnanju vsi lepo molčali in mu zraven morda še malo pokadili, se mu pač ne bi bilo treba pritoževati o ocenah, ki so v „nasprotju z dosedanjim načinom naše kritike“. Torej bo treba uredništva za ušesa, zakaj take stvari dopuščajo, a komu bi bil potem jaz lahko hvaležen, da sem „zapisal še nekaj stavkov o Baševih „Prekmurskih pesmih“. — Tej knjigi pravi — iz — v Novinah „Miroslavove pesmi“, pa se Novak ni nič pritožil, da ne razume, za katero knjigo gre. Za zagovor svojega izdanja „Prekmurskih pesmi“ potrebuje N. pomoči prirediteljev „izbranih del“.

Prvič: Novak je Baševe pesmi zbral in ne izbral. Izbiranju ugovarja že naslov knjižice: „Prekmurske pesmi — zbral V. N.“, kakor tudi zahvala Novin zbiratelju Miroslavovih pesmi, ki „so bile prej raztepane“. Naslov knjige pa navadno govori, kaj je v njej. —

Drugič: „Nekaj stavkov o Baševih pesmih“. — To ni res! Izrecno sem povedal v oceni: „Ni moj namen, da bi tu ocenjeval Baševovo pesem, pač pa sem hotel izraziti svoje mnenje o N. izdaji“. Ob tako skrotovičeni obrambi, zavijanju izrazov in vlačanju dokazov za lase, še bolj vztrajam pri svoji sodbi o striženju izdaje.

Največja predrznost v zamahovanju se zdi N. moje očitane „grehov“.

Pobija pa moje „zamahovanje“ IPK sam. Tukaj ima N. v začetku dvakrat Sôbota, nato pa zopet Sôbota (5, 15, 75). Kdo si bo potem še upal narediti kakšno naglasno znamenje, ne da bi mu pretila nevarnost zamere pri možu z „bravcem“, dasi zahteva SP izrecno: „bralec“, ker je to samost., ki zaznamuje delujočo osebo (SP, 25).

Tudi presojo, kaj je treba pri oceni in — česa ni treba, naj Novak kar prepusti ocenjevalcu, kritiku in recenzentu — z vsemi temi izrazi me je obdaril v svoji darežljivosti. N. pa je že navajen, da pojasnjuje ocene svojim delom. O tem jasno priča Savnikova ocena o SK — v ZSK, ki jo je že v isti številki spremljalo N. pojasnilo. — Ker je bila pač „ocena negativna“ (— iz — v Novinah).

Po N. besedah, „da pa ne tratim prostora in ne mučim povprečnega bravca“ končam. Kdor hoče vedeti kaj več, naj seže po navedenih knjigah, revijah in razpravah — v moji oceni naj ne prezre, kako ponižno sem izrazil svoje mnenje o izdaji Baševih pesmi — mislim, da izraža beseda „mogoče“ vse kaj drugega kot pa trditev, da bi „avtor in založnica izdala knjižico iz tako trdo sugeriranega spoznanja“. Ne pozabite tudi odpreti LZ, da se prepričate, koliko je utemeljena Novakova tožba, da moja „ocena nima besede o objektivnem pomenu dejstva, da je taka knjiga, kot je IPK, sploh izšla“.

Možno je res, da je N. spregledal, to mojo besedo, ali pa je ni hotel videti; zato jo naj deloma ponovim: „Hvalevredno je, da se je našel mož, ki je izvršil kulturno dolžnost do zaslužnih prednikov... trdim pa, da bi nam dal Novak lahko marsikaj boljšega, kot je ravno ta IPK, ko bi le počasneje in preudarneje delal. Delo kaže sicer mnogo dobre volje, a ne bi bilo napak, ko bi se združili dobra volja in zmožnost v lepi harmoniji, obetajoči tudi kaj uspeha... Toliko, nič več in nič manj o objektivnem dejstvu izida IPK samega.

V r a t u š a.